

Лозовецька Валентина
доктор педагогічних наук,
головний науковий співробітник
лабораторії професійної
орієнтації і виховання
Інститут професійно-технічної
освіти НАПН України

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ Т ЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ВИМОГ І ПОТРЕБ

В статті висвітлено основні методологічні засади професійної підготовки майбутнього вчителя технологічної освіти в контексті сучасних соціально-економічних змін. Акцентовано увагу на необхідності цілісного бачення завершеної технології певного виду технологічної діяльності на засадах застосування принципів системності і свідомості, що в свою чергу передбачає виявлення міжпредметних зв'язків, наступність і перспективність у розвитку знань майбутнього вчителя. Реалізація відповідної моделі професійної підготовки майбутнього вчителя технологічної освіти має здійснюватися на засадах застосування системного підходу, структурного та функціонального аналізів щодо діагностики та моделювання у навчальному процесі особливостей сучасної технологічної діяльності, організації дослідницької роботи, спрямованої на формування технологічного мислення, здатності майбутнього вчителя технологічної освіти до самостійної інтеграції знань та умінь у прогнозуванні та проектуванні результатів технологічної діяльності.

Ключові слова: вчитель, соціально-економічні зміни, технологічна освіта, технологічне мислення, системний підхід, цілісність.

В статье отражены основные методологические принципы профессиональной подготовки будущего учителя технологического образования в контексте современных социально-экономических изменений. Акцентируется внимание на необходимости целостного видения завершённой технологии определённого вида технологической деятельности на принципах применения принципов системности и осознанности, которое в свою очередь предусматривает выявление межпредметных связей, следующая и перспективность, в развитии знаний будущего учителя. Реализация соответствующей модели профессиональной подготовки будущего учителя технологического образования должна осуществляться на принципах применения системного подхода, структурного и функционального анализов, относительно диагностики и моделирования в учебном процессе особенностей современной технологической деятельности, организации исследовательской работы, направленной на формирование технологического мышления, способности будущего учителя технологического образования, к

самостоятельной интеграции знаний и умений в прогнозировании и проектировании результатов технологической деятельности.

Ключевые слова: *учитель, социально-экономические изменения, технологическое образование, технологическое мышление, системный подход, целостность.*

The article deals with the main methodological principles of professional intending technological education teacher training in the context of contemporary social and economic changes. Attention is paid to the need of an entire view of complete technology of a definite kind of technological activity on the principles of systemacy and consciousness, which provides for finding out interdisciplinary connections, succession and availability in teacher's knowledge development. Definite model of professional technological education teacher training implementation should be realized on the basis of the following: a systemic approach application; structural and functional analyses of modern technological education monitoring and modeling in the process of education; organizing of research activity aimed at technological thinking formation, intending technological education teacher's ability to independent integration of the knowledge and skills of foreseeing and projecting of the technological activity results.

Key words: *teacher, social and economical changes, technological education, technological thinking, systematic approach, entireness.*

Сучасні соціально-економічні зміни у всіх секторах економіки, істотно вплинули на технологічну діяльність. Сучасне виробництво, як ніколи, потребує висококваліфікованих фахівців, котрі здатні застосовувати сучасну техніку і технологію, забезпечуючи відповідну якість і конкурентоспроможність продукції.

Робота фахівця в умовах ринкової економіки потребує цілісного бачення завершеної технології виробництва тієї чи іншої продукції, професійної відповідальності за результати діяльності, сталого професійного саморозвитку та самореалізації щодо ефективного функціонування фахівця в сучасних умовах технологічної діяльності.

За визначенням М.С. Пряжникова, професійна самореалізація, це самостійне і усвідомлене узгодження професійних здатностей людини, її особистісних якостей та можливостей у певній соціально-економічній ситуації [5, с. 117–125].

Запропонована Е.О. Климовим модель професійного самовизначення передбачає:

- розуміння та сприйняття сучасних соціально-економічних потреб суспільства;

- чітке визначення цілей та етапів щодо подальшої професійної праці;
- орієнтування в складних професійних ситуаціях, виборі професії, можливих резервних формах і підходах щодо подальшої професійної діяльності [3, с. 137–148].

В зв'язку з цим особливого значення набуває системна технологічна освіта особистості.

Аналіз сучасних соціально-економічних змін вимагає нових підходів у визначенні освітніх цілей і мотивів в організації та проектуванні психолого-педагогічних умов навчального процесу щодо формування особистості з відповідним типом технологічного мислення .

Педагогічна система, як організована ланка, перебуваючи під впливом соціальних чинників потребує суттєвої перебудови. Слід зазначити, що якщо цей процес не передбачає перебудову усіх елементів системи або підсистеми, то тоді ігнорується взаємозв'язок між елементами, а перебудований елемент або самовиключається, або вступає в суперечність з іншими елементами системи, що призводить до її повного руйнування.

В.П. Безпалько констатує, що основними структурними елементами відповідної педагогічної системи, в якій функціонує викладач, є: цілі підготовки спеціаліста; зміст навчання та виховання; дидактичні процеси як способи здійснення педагогічного процесу; студенти; викладачі; організаційні форми педагогічної діяльності [1].

Розглядаючи технологічну освіту як підсистему, можна стверджувати, що її формування потребує перебудови її основних структурних елементів, в контексті сучасних соціально-економічних змін та вимог.

На нашу думку, перебудова структурних елементів цієї підсистеми має здійснюватися за умови орієнтації освітнього процесу на впровадження сучасних концепцій розвитку технологічних знань і умінь.

Ключову роль у підготовці особистості до сучасної професійної діяльності відіграє викладач, саме його компетентність щодо професійного самовизначення і професійної самореалізації особистості відповідно до сучасних соціально-економічних змін, є основним чинником технологічної освіти. А тому, реформування системи технологічної освіти має передбачати розробку відповідної концепції підготовки вчителя технологічної освіти.

На нашу думку, засадовим у цьому є формування у майбутнього вчителя технологічної освіти інтегрованих знань і умінь щодо соціально-економічних змін на ринку праці, аналізу сучасних видів технологічної діяльності,

адекватного сприйняття вимог і потреб сучасного виробництва та сучасних ринкових цінностей, усвідомленого сприйняття цілей та мотивів технологічної діяльності.

Ми вважаємо, що суттєвим у формуванні професійної компетентності вчителя технологічної освіти є забезпечення його здатності до досягнення конкретних навчально-виховних цілей щодо усвідомленого сприйняття учнем завершеного циклу певного виду технологічної діяльності на засадах застосування у навчальному процесі діяльнісного підходу, усвідомлення технологічних процесів та формування цілісного сприйняття того чи іншого виду технологічної діяльності.

Суттєве значення має також формування у майбутнього вчителя технологічної освіти здатності до аналізу соціально-економічних змін, адекватного сприйняття вимог і потреб сучасного ринку праці, організації відповідної навчально-пізнавальної діяльності .

Визначальним професійній підготовці сучасного вчителя технологічної освіти є формування відповідних ринкових цінностей, це: усвідомлене сприйняття цілей та мотивів технологічної діяльності; творчий підхід до власного професійного саморозвитку та самовизначення в умовах сучасної технологічної діяльності.

Отже, професійна підготовка вчителя технологічної освіти має враховувати сучасні соціально-економічні потреби суспільства, передбачаючи формування відповідного технологічного мислення щодо розв'язання реальних практичних завдань, ефективного функціонування в умовах сучасної технологічної діяльності.

Розглянемо дещо ґрунтовніше теоретичні і практичні аспекти цієї проблеми.

На думку В.І. Загв'язинського та Р. Атаханова формування творчого потенціалу педагога забезпечується у процесі пошуково-дослідної діяльності. Причому, найбільш ефективною формою є комплексна дослідницька робота, що поєднує психологічний, соціально-педагогічний, технологічний та управлінські аспекти, які інтегруються і проявляються у вигляді педагогічних або організаційно-педагогічних висновків, моделей і рекомендацій. Індивідуальне дослідження проводиться одним дослідником і його організація являє собою самоорганізацію діяльності. Логіка дослідження фіксується в основних документах, що визначають зміст, направленість і методику пошуку, в концепції і в дослідницькому проекті. Така форма навчальної роботи потребує відповідного інтелектуального потенціалу особистості. [2, с. 32–48].

Наш досвід свідчить, що творче розв'язання технологічних задач пов'язане з систематичною організованою пошуковою діяльністю, поступовим опануванням засадових технологічних умов певного виду діяльності з

подальшим обґрунтуванням певних причин та технологічних відхилень із розробкою відповідних рекомендацій та проектів.

Зазначимо, що зі зміною діяльності об'єкта змінюються задачі і проблеми, а значить і специфіка мислення. Специфічність мислення пов'язана з його орієнтуванням особистості у певній сфері діяльності; у тій чи іншій техніці та технології, що зумовлює вибір відповідного змісту і технології дій. Слід зазначити, що технологічне мислення потребує ґрунтовного аналізу завершеного циклу діяльності, визначення специфіки завдань, вибору стратегії їхнього розв'язання.

Аналізуючи вищезазначене, можна стверджувати, що суттєвим у забезпеченні потрібного рівня компетентності сучасного викладача технологічної освіти є формування відповідного мислення на засадах системного розв'язання реальних ситуацій і проблем, що передбачає:

- розвиток мислення, спрямований на цілісне сприйняття сучасних соціально-економічних змін і потреб за умови застосування сучасних технологій;
- аналіз «негативних» результатів спостереження або експерименту із цілісним вивченням явищ та проблем ;
- протиставлення та аналіз різних думок і пропозицій з розв'язання однієї і тієї ж проблеми;
- аналіз результатів існуючих наукових досліджень з проблем галузі;
- проектування технологічних процесів процесів.

Слід зазначити, що підготовка викладача з таким рівнем компетентності має передбачати формування на засадах принципів системності і свідомості цілісної системи інтегрованих професійних знань щодо того чи іншого виду технологічної діяльності.

Застосування принципів системності і свідомості передбачає виявлення міжпредметних зв'язків, наступність і перспективність розвитку знань. Причому встановлення зв'язків між навчальними дисциплінами є підґрунтям інтеграції знань і водночас необхідна умова розвитку системи знань, оволодіння їх основами. Все це створює умови для подальшої інтеграції знань, сприяє оволодінню сучасними науковими знаннями [9, с. 307–361].

Аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що професійна підготовка майбутнього викладача технологічної освіти в сучасних соціально-економічних умовах потребує не тільки розкриття особливостей структури кожного елемента педагогічної системи, але й відповідного удосконалення функціональних зв'язків в контексті особливостей майбутньої технологічної діяльності.

Ми вважаємо, що при обґрунтуванні методологічних засад професійної підготовки майбутнього вчителя технологічної освіти важливим є:

- відображення в змісті навчання технологічно-структурованої інформації проблемного характеру.
- професійно обгрунтований вибір мотивів та цілей відповідного навчального матеріалу;
- організація дослідницької роботи із виконанням індивідуальних реальних проектних завдань та програм, застосуванням сучасної техніки та технології.

Результати наших досліджень підтверджують, що у підготовці сучасного викладача важливою формою відповідної навчальної роботи є:

- проведення ділових ігор з розв'язання комплексу проблемних ситуацій та завдань, що віддзеркалюють сучасні соціально-економічні аспекти технологічної діяльності;
- інтелектуалізація навчального процесу із опрацюванням відповідних рекомендацій та проектів щодо застосування сучасної техніки та технології.

На наш погляд, така форма навчальної роботи створює умови для розвитку самостійності, можливості спілкування і співпраці студентів з викладачами, провідними спеціалістами освітньої галузі. Процес виконання реальних завдань – це та атмосфера, що спонукає до творчого пошуку, формування професійної відповідальності за кінцевий результат праці, розкриття і самореалізації студента як особистості, фахівця з потрібним рівнем професійної компетентності, здатного ефективно працювати в нових умовах діяльності [4, с. 62–71].

Аналізуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що найбільш важливим у формуванні професійної компетентності сучасного викладача є:

- здатність до діагностики та аналізу соціально-економічних вимог і потреб, оперативне реагування на зміни у професійній діяльності;
- творчий пошук у розв'язанні завдань технологічної діяльності;
- оновлення змісту, форм та методів навчання з урахуванням соціально-економічних змін, обов'язковим застосуванням сучасних технологій діяльності;
- моделювання у навчальному процесі реальних умов технологічної діяльності;
- системна дослідницька робота;
- проектування відповідних психолого-педагогічних умов, сприятливих для формування технологічного мислення особистості.

Аналізуючи вищезазначене, спираючись на результати власних досліджень [5, с. 195–280], можна запропонувати наступну дидактичну модель професійної підготовки майбутнього вчителя технологічної освіти (рис. 1).

(джерело власне)

Рис. 1. Загальна модель дидактичних засад професійного навчання майбутнього вчителя технологічної освіти

Запропонована модель передбачає професійну підготовку майбутнього вчителя технологічної освіти на засадах системного підходу, структурного та функціонального аналізів щодо діагностики та моделювання у навчальному процесі особливостей сучасної технологічної діяльності, організації відповідної дослідницької роботи, спрямованої на формування технологічного мислення стосовно здатності майбутнього вчителя технологічної освіти до самостійної інтеграції знань та умінь у прогнозуванні та проектуванні результатів технологічної діяльності. Особливого значення в реалізації вищезазначеної моделі, на наш погляд, набуває дотримання основних принципів дидактики, насамперед:

– *принципу науковості*, який передбачає використання об'єктивних наукових фактів, що базуються на науково обґрунтованих знаннях, врахування сучасних форм організації виробництва, впровадження сучасної техніки та

технології;

– *принципу відтворення в моделі мотивів та цілей технологічного навчання* відповідно до сучасних соціально-економічних змін;

– *принципу прогностичності*, що передбачає врахування в процесі підготовки майбутнього вчителя технологічної освіти сучасних форм організації технологічної діяльності;

– *принципу проектування нових знань і умінь*, передбачає відповідну інтеграцію знань і умінь з різних навчальних дисциплін та ін.

Таким чином, аналізуючи вищевказане, можна дійти висновку, що підготовка майбутнього вчителя технологічної освіти має здійснюватися з урахуванням соціально-економічних та професійних вимог щодо сучасної технологічної діяльності, орієнтуватися на компетентність, творче застосування знань і умінь, гнучкість і мобільність, внутрішню потребу у неперервному професійному саморозвитку, гнучку адаптацію до сучасних соціально-економічних змін у технологічній діяльності. Основними методологічними засадами такої підготовки є дотримання наступних наукових положень:

- формування відповідної системи знань і вмінь на основі інтеграційних процесів, що мають місце як у межах окремої навчальної дисципліни, так і на міжсистемному рівні дисциплін технологічного спрямування;

- ґрунтового аналізу майбутньої технологічної діяльності з чітким визначенням системи професійних умінь, побудовою відповідного змістового забезпечення цієї системи, обґрунтуванням форм реалізації змісту навчання;

- професійну підготовку майбутнього вчителя технологічної освіти може забезпечити педагогічна система, яка передбачає системне розв'язання в навчальному процесі реальних завдань сучасної технологічної діяльності;

- професійна підготовка майбутнього педагога має передбачати застосування модульного підходу до організації навчального процесу з чітким визначенням професійних цілей та мотивів щодо здійснення певного виду технологічної діяльності ;

- обов'язковою формою навчальної діяльності у підготовці сучасного вчителя технологічної освіти є організація пошуково-дослідницької роботи з розв'язанням конкретних професійних завдань, моделюванням у навчальному процесі умов сучасної технологічної діяльності ;

- вибір форм та методів навчання професійного навчання має передбачати обов'язковий аналіз, порівняння прогнозування та проектування результатів технологічної діяльності з застосуванням комп'ютерної техніки та технології;

- обов'язковим є моделювання функціональної професійної діяльності майбутнього педагога на всіх етапах його підготовки;

- компетентність майбутнього вчителя технологічної освіти має передбачати формування відповідного технологічного мислення,

спрямованого на задоволення потреб і вимог особистості щодо її ефективного функціонування в умовах сучасної технологічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. – Воронеж : Изд-во Воронеж., ун-та, 1977. – 307 с.
2. Загвязинский В.И., Атаханов Р. Методология и методы психолого-педагогического исследования : Учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 208 с.
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов-на-Дону : Изд-во «Феникс». – 1996. – № 3. – 509 с.
4. Лозовецька В.Т. Теорія і практика професійного навчання молодшого спеціаліста : Монографія. – Вінниця : Логос, 2001. – 447 с.
5. Психологія / За ред. Ю.Л. Трофимова. – К. : Либідь, 2000. – 558 с.
6. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. – Воронеж : Изд-во «Институт практической психологии», 1995.